

A természetrajz paedagogiai jelentősége.*

A nemzeti élet egét mindig a nemzet fiainak lelki világa deríti föl vagy borítja felhőkbe.

Ha erkölcsünk, tudásunk, érzésünk és gondolkodásunk erős, tiszta, becsületes és biztos, akkor ugyan olyan lesz nemzeti közéletünk is.

Az események rohama, az idők árja, az emberiségnek folytonosan folyó átalakulása új meg új föladatokat, küzdelmet, munkát sodor utunkba, s a fölfogás a szerint koronkint meg is változhatik, de a czél, hogy magyar és boldog legyen, nem változhatik meg soha és így nem változhatik meg az ideál sem, a mely a nemzeti léleknek, a magyar érzésnek és a magyar nyelvnek terjesztésében, a haza iránt való szeretetben és a közös nagy nemzeti ideálok iránt való lelkesedésben nyer kifejezést.

Itt, Hunnia földjén, a büszke Kárpátok tövében nem lehet más nemzet, csak a magyar. Ezen a földön nem lehet más hazaszeretet, más kötelesség, más műveltség, más gondolat, vagy érzés, csak a magyar. Mindenki, a ki a magyar nemzeti kultúra kötelékébe valónak érzi és vallja magát, a vallás és a faj, a nyelv, a vagyon és a rang választófalai ellenére is nemzeti életünk hű részese, ezer éves szép hazánk hűségese fia és a magyar nemzeti társadalom életerős közszellemének azon az útján kell haladnia, melyen a haza és a nemzet egységes boldogulását munkálhatjuk.

Műveltségünknek ezen a földön, ebben az országos keretben, emberiségi feladatunk betöltéséül értéket és súlyt magyarságunk ad. Ennek a magyar műveltségnek, nemcsak fejlődése, izmosodása, terjedése, politikai, gazdasági és socialis bajainak legbiztosabb orvosszere, de magyar egyetemes nemzeti jelentőségében a magyar középiskola az igazi tüzhelye. A szikrát kaphatja felülről, de a világosság és melegség áldását közkinccsé ez teszi.

A középiskola a fajszeretetnek és emberi jogérzetnek, a szabadságszeretetnek és törvénytiszteletnek, egyszóval a magyar ideálnak oltára, a vallásosságnak és hazafiságnak, az ész- és szív nemesítésének, a tudományoknak és erényeknek otthona,

* Tanári székfoglaló beszéd. Fölvastatott a székely-kereszturi unitárius gymnasium 1902. évi december hó 10-én tartott iskolai ünnepélyén.

biztos melegágya. Itt a magyar haza történeti emlékeinek, szent hagyományainak edző levegőjében szemünket, szívünket, akaratunkat erősítjük és szilárdítjuk. Az emlék, melyet a fogékony ifjú lélek itt szerez, az élet küzdelmeiben lelkesítő erő; az eszme, mely gondolatvilágunkat áthatja, vezető fáklya és szent örökség.

Azok, kiknek szívét-lelkét a tudomány és iskola szeretetének s a nemzeti érzésnek összecsapó lángja heviti, megértik, hogy mostani közállapotaink között nemzeti törekvéseinknek legfontosabb organuma, magyar kulturális életünknek nélkülözhetetlen tényezője az iskola, mely a tudományos nevelés tisztult világnézete és a munka megbecsülésének erkölcsi tartalma által átalakítja az új nemzedéket, s lehetővé teszi azt, hogy a magyar kultúra ne csak pusztá frázis legyen, hanem olyan valóság, melyből az egy célra törekvő közös munka, a helyes munkafelosztás, az erők összhangja és annak elmaradhatatlan eredménye fakad. Igazán céltudatos nemzeti szervezkedésünkben itt nyeri a szép reményekre jogosult ifjú nemzedék a jövő műveltséget, s itt ismerkedik meg a nemzetet fejlesztő, alkotó egységes nagy munkának eszméjével, melynek csak igazsága gyanánt hangoztatta gróf Széchenyi István, hogy: „*a tudományos emberfők mennyisége a nemzet hatalma*“.

Jól tudom, hogy mikor a magyar középiskolának e mérhetetlen fontosságú feladatát hangoztatom, nemcsak igazat mondok, hanem azoknak az igazságoknak egyikét, melyeknek szükségkép át kell menniök a nemzet véérébe. Közmeggyőződésévé kell lennie, még pedig nemcsak mi érettünk, hanem a nemzetért magáért.

Hazánknak érdeke, nemzetünk életének jövője kívánja mi tőlünk, hogy a magyar kultúra terén erős, egységes, a jelenkor követelményeinek megfelelő műveltséggel bíró, nemes nemzeti érzéstől áthatott nemzedéket neveljünk. Éppen ezért a gyermekek lelkébe már fiatalon be kell csepegtetnünk a nemzeti szellemet, a hazaszeretetet, a testet úgy, mint a lelket egyaránt erősítő s nemesítő munkakedvet, mert csak így lehetnek azok a tiszta emberi méltóság és igazság érzetével hazájuk s embertársaik javáért buzgolkodó önzetlen hazafiak, s igazi nemzeti hivatást végezve, csak így rakhatják le a magyar nemzeti életnek és műveltségnek alapköveit.

* * *

Lássuk most, mennyiben foly be a *természetráajz* a fentebb hangoztatott magyar nemzeti ideálok szervezésébe, s mennyiben kíván a nemzeti egységes műveltség biztosításának egyik eszköze, módja és intézménye lenni!

A természetrajz, mint leíró tudomány, megismerteti velünk az *állat-, növény-, ásvány- és közet-világot*, mint a természet élő

és élettelenek, vagy szerves és szervetlen testeinek országát. A természetet közelebb hozza a növendékek lelkéhez, s így tapasztalati ismereteket szerezve, annak jelenségeit jobban megértik és felfogják; benne pedig örömet és lelki vigasztalást találnak, mire nekik az iskola senyveszlő falai között, annak testet-lelket ványoló rideg levegőjében okvetetlenül szükségük van. Onkéntelenül is oktatja azt a népréteget is, mely a föld turásával éppen a természetrajzi egységek nevelésével, vagy más egyedek millióinak folytonos irtásával keresi keserves küzdelem árán fillérjeit; mert -- valójában a magyar nép igazi tanítása a természetrajzi alapon nyugvó gazdasági kérdésekkel számol s mintegy azokra épült.

Tanításának *feladata* a szellemi élet fejlesztése, öregbítése, s az értelmi felvilágosítás és lelki gyönyörűség ez erősen buzogó forrását hozzáférhetővé tenni az ifjúság előtt; feltüntetni a természet háztartásának törvényszerűségét; megismertetni a tudományos rendszerezés különféle módjait; kutatni az élet nyilvánulásainak mikéntjét, megnyilatkozásának törvényszerű okát és eredetét; belemélyedni az állati lélek velejébe; keresni az állat tetteinek rugóit; szétbonczolgatni vágyait és törekvéseit, örömeit és gyötrelmeit; mérlegelni elhatározása okait és körülményeit, egyszerűen művésziessé, könnyed formában tárni elénk azt a csodás világot, mely éppen a benne lüktető élet varázsával ragadja meg az érdeklődőt.

Czélja a szemlélet képzése, a nyert szemléleteknek fogalmakká alakítása; az okok felkeresése, a gondolkodó tehetségnek fejlesztése. Kedves és értelmes érintkezést készíteni elő a természettel, s a növendéknek ez irányban ethikai fejlődését képezni, érzéki életét pedig az intelligenciával összhangba hozni.

A természetrajzi tanítás csak is ily módon, s ily értelemben lehet a *logikai gondolkodás fejlesztésének* hatásos eszköze.

Mélyre ható paedagogiai hatása és jelentősége pedig a következőkben domborodik ki. Foglalkoztatja, megacézolja az *értelemnek* hasznavehető erőit, minők: az észlelés, összehasonlítás, általánosítás, osztályozás, hasonlóság, mert a gyermek vizsgálódik, reflektál, összehasonlít, ítél, magyaráz, tanulmányoz, bonczolgat, kutat, töpreng, böleselkedik és kétkedik, saját tapasztalatait alkalmazza, valószínűségeket latolgat, gondolatait rendbeszedi, erősíti és javítja a figyelés kitartó habitusait.

Az *észlelő tehetség* gyakorlására az összes tudományok között a legalkalmasabb, mert tanulmányozására mindenütt található alkalmas anyagot, s elemi tényei oly egyszerűek, hogy a legkorábbi gyermekkorban hozzáfoghatunk, de azért oly számosak, hogy az észlelési folyamatot hosszú időn át folytathatjuk.

A *leíró tehetség* gyakorlására, az ismereteknek rendszeres egészszé feldolgozására a legtöbb alkalmat nyújtja; e mellett

nemesak hogy a gyermeki kor tevékenységi vágyával nagyon összeillik, hanem pl. a növényalakok tanulmányozása még a *szépészeti érzék*, a *műizlés fejlesztésére* is befoly, s ez által tiszta örömök forrásává lesz.

A középiskolai tantárgyak közül a legvonzóbb, mert egyesíti magában mindazon föltételeket, a melyek a gyermek érzékeinek kellemes foglalkoztatására megkívántatnak. A növényben feltalálja a gyermek az alak szépségét, a kellemes illatot, a szerkezet finomságát, a végtelen változatosságot, a melyeknél figyelmének felköltésére, s állandó foglalkoztatására alkalmasabbat aligha találhatnánk.

A tankönyvekbe nyomtatott színes ábrák, képek és rajzok, továbbá a gyűjtemények, melyekkel minden modern iskolának gazdagon fel kell magát szerelnie, szintén a tantárgy kellemesebbé, vonzóbbá tételére szolgálnak.

A természetrajzi tanítás csakis az észlelésre kiválogatott, legalkalmasabb példányok bemutatásával kapcsolatban történhetik. Ez által értelmesebbek lesznek a gyermekek, megedződik gondolkozásuk, szívük megtelik nemes érzelmekkel, lelkük fogékonyvá lesz a való tények megfigyelése, szóval a természet ismerete iránt.

Ily alapon nyugvó, szakszerűen vezetett tanítási módszer csak emeli a növendék *önmunkásságát*, mennyiben összes fogalmait megfigyelés által alkossa, tehát saját szemével kell, hogy lásson, kezével boncsoljon, saját értelmével összehasonlítson.

Ha pl. a tárgyalandó növényből egy-egy példányt minden növendéknek kezébe adunk, s annak részeit természetes sorrendben szemlélet útján leírjuk, ez által elérjük azt, hogy a növendék megszokja a *figyelmet*, továbbá műveli *érzékeit*, abban és gyökeresen emeli és fejleszti *megfigyelő, leíró, ítélő tehetségét*, a mi viszont ítélő tehetségére, önálló gondolkodására, önálló ítélőhatalomra hat jótékonyan. Eppen ezért czélszerű volna *műhelyt* állítani be a tanulók gyakorlati munkája számára, s *eszközöket* adni kezükbe az egyszerűbb tulajdonságok önálló megfigyelésére és végrehajtására. *Önálló gyakorlatokat* kellene végeztetni a növendékekkel, hogy ne csak tanárjuk experimentálásában élesítsék megfigyelő tehetségüket, hanem azt tervszerű, áttekintő, önálló munkával öregbítsék és állandósítsák. Nagy haszna e gyakorlatoknak az volna, hogy a tanuló felszabadul a *könyv leírásától*, s valóban azt feleli, a mire saját *szemlélete* és *gyakorlata* képesíti. Nem elég tehát, ha mi bemutatunk, s experimentálunk, de experimentáljon a növendék is, mert csak így fogjuk teljes mértékben érvényre juttatni a természetrajznak a többi tantárgyak feletti *elsőségét*, mely abban összponosul, hogy a tanuló kézi ügyességén kívül, megfigyelő, leíró, ítélő tehetségét, s önálló gondolkodási módját jobban kifejti, mint bármely

más tárgy, továbbá *tervszerű vizsgálatokhoz* szoktatja a növendéket, a mit más tantárgyak segélyével el nem érhetünk.

A *látás érzéke*, s az általa felfogott képzetek is, melyek a *szellem fejlesztésére* a legbecesebbek, a szemléleten nyugvó természetrajzi tanításban játszik a legfőbb szerepet. Éppen a szemléletre gyakorolt igaz jótékony befolyásánál fogva képezi a természetrajzi oktatás az iskolai nevelés lényeges részét.

Megfigyelés után a természetrajzi tanítás keretében *kísérletet* is végzünk, mert a kísérlet tanít a természeti tünemények megismerésére, melyek az okot az okozattal összekapcsolják, s rásegítik az ifjút beöltetni szellemét a tünemények változó világába, hogy bennök az ő értelmével állandó törvényeket találjon.

A *kísérlet* hatványra emeli az ifjú fölfogását, s megtanítja benlátásra és rásegíti a fölfedezésre, s ha egyszer erre az erélyre szert tett, soha el nem felejt, sőt vele megveti későbbi haladása szilárd alapját.

Egy szóval a gyermek örömét találja a természet leiró részeivel való foglalkozásban, mert azok őt legjobban művelik, centrifugal természetű figyelme és ébredező szervei a külvilágba hajtják, hogy nekik való tápszert keressen.

A természetrajz okszerű tanításának nagy befolyása van még az *értelem- és kedélyre, szellem- és szívközpítésre, szépsézet* és *valláserkölcsei érzelmre* is. Már maga az azzal járó testi és szellemi szemlélet gyakorlása, az elmének és képzeletnek művelése is nagy jelentőséggel bír a tanításra nézve. Ezek alapján a természetrajz értelmes megfontolásra, a tünemény és ok közötti összefüggésnek, az eredménynek és eszköznek fölkeresésére vezet, s így ítélet- és következtetésben gyakorol, megfontolásra szoktat a cselekvésben, fölkelti és leköti a figyelmet, az akaratnak irányt, szilárdságot és erélyt kölcsönöz.

A természetrajz kiválóan szemléleti tárgy lévén, önként következik, hogy a tanításnak is mindig a *szemlélet körében kell mozognia*. Ez alapon a gyermek maga lát, észlel, hasonlít, tudása tisztább, határozottabb, teljesebb lesz, s igazi birtokába jut annak, a mit maga szerzett magának. De ezzel lépésről-lépésre gyarapodik ereje, észlelő- és felfogó tehetsége, következőképp a tanítás iránti érdekeltsége, öröme is; hogy pedig mindez a szemléletre, szivre, s általában az egész életre nézve nagy nyereség, világos.

A *természetrajzi oktatás szigoruan logikai gondolkodásra szoktatja a tanulót*. Itt a valót élesen meg kell különböztetni a félig valótól; a képzeletnek nem lehet a gondolkodást zavarnia, s a következtetések csak olyanok, minők a helyesen véghez vitt szemléléseknél fogva lehetségesek. Mindenütt tényekkel van a vizsgálónak dolga. Hozzá szokik a kutató lélek mindenütt tényt, igazságot keresni, s ezt talán az életbe is átviszi, hol az iskola falai közül kiszabadult lélek előtt egy új világ áll feltárva, mely

kedélyét a legédeesebb kötelékekkel fűzi magához, szellemének dús szemléleteket és ismereteket nyújt, s alkalmassá teszi őt, hogy az emberélet folyamában is élesen észrevegyen s észleljen; míg ellenben az, kinek érzékei ily irányban el vannak hanyagolva, sem a természetben nem talál élvezetet, sem az emberi dolgok kellő észlelésére és megítélésére nem alkalmas.

A természetrajz *az ifjú szellem önálló erkölcsi világnézetének megszilárdítására* is a legalkalmasabb, mivel a növendék itt megtanul rendszeresen vizsgálni az erkölcsi világban és szigorú következetességet tanul az inductio módszerének szellemétől áthatva, nem elégedve meg felületes ítéletekkel. Elsajátítja a *pontoságszeretetet*, melynek a tanításban, mint paedagogiai jelentőségnek első sorban kell érvényesülnie. Nem ereszti szabadlábra a növendék gondolatvilágát, hanem a szigorú schematizálás előterjesztése keretében dogmatikus alapon tárgyalja a tudományos vizsgáldás módszereit. Különösen ezen az alapon kell előtérbe helyezkednie a vallás-erkölcsi szempontnak annyiban, hogy Isten fenséges alkotásainak törvényeit, állat-, növény-, ásvány-kőzet-világ megismerésénél, mint az ő végtelen hatalmának megnyilatkozását úgy adjuk elő, hogy a növendék vallás-erkölcsi világnézete egy pillanatra se rendüljön meg a materiális gondolkodás-módban lappangó atheismus hatására. Hanem inkább ápoljuk, gyakoroljuk, fejlesztjük, erősítsük és finomítsuk mindama természeti, értelmi, erkölcsi és vallási tehetségeket, melyekből a gyermek természete és emberi méltósága áll. Mert e tehetségeket teljes kifejlődésükre segíteni, azokat erejük teljes kifejlésére vinni és hogy külsőleg nyilatkozzanak, eszközölni; általa az embert képezni, felfegyverezni arra, hogy a földi lét tartama alatt, a különféle társadalmi ténykedések által, melyekre egykor hivatva leend, hazájának szolgálhasson; s végre a jelen élet megneemesbitése és megdicsőítése által, az örök életre előkészítettessék: *ebben áll a természetrajzi nevelésnek műve, célja, hatása és jelentősége.*

A természetrajzi tanítás önkéntelenül maga után vonja a természetbe való gyakori *iskolai kirándulást* is, minek szintén meg van a maga paedagogiai jelentősége.

Az iskola falai között lenyűgözött egyéniség a szabadban lerázza béklyóit, annak minden fűszála megragadja a zsenge kor figyelmét, s mint minden más egyéb nevelési eszközök, úgy az iskolai kirándulások is szellem-, kedély- és jellemképzőleg hatnak a gyermekre, annak fogékony értelmét gyakorolják, fejlesztik, egyuttal a testet is erősítik, a társulási és emberbaráti ösztönt kifejlesztik, a szűkkeblőséget, zárkozottságot és önzést elnyomják. A magasztosnak, főségesnek érzete, a szépnak szemléléséből származó öröm, arányosság, a színpompa

érzéke, a hangok dallama éppen a természet társaságában talál a legtöbb és kielégítőbb tápot.

Az emberi nyelv is a maga legdrágább kincseit, legszebb virágait, költői elemét, képei, hasonlatai és hasonlóságai gazdagságát, melyek a nyelvnek színt, szemlélhetőséget adnak, a természetnek köszönheti.

A szépzészet s vallás-erkölcsi mozzanat is a szabad ég alatt juthat leginkább érvényre, mert a természet, bár megkövült gondolatok, s néma lelkek országa, mégis a legelevenebb nyelv, s szemléletekben, tettekben beszél, mint Istennek élő írása, megtestesített szava; mindenütt egész, teljes, üde, erős és gyermekded; ki kell tehát venni részünket belőle, mert a melyik tanárnak kedélyére nincsenek hatással a természet főséges tüneményei, a ki ezeknek láttára nem lelkesül, s nem emelkedik magasztosabb eszmékre, az hidegen fogja hagyni tanítványait is, magának sem lévén tüze, nem fog gyujtani.

Az iskolai kirándulásokkal kapcsolatban, a megfigyelés, összehasonlítás kedvéért a *gyűjtések* is nélkülözhetetlenek. Nagyon hasznos foglalkozás ez, mind az ismeretek szilárdítása végett, mind pedig azon kellemes elfoglaltságnál fogva, melyet a növedéknek okoznak.

A gyűjtés gyakorolja az érzékeket, a szerzeménynök tervszerű s tetszetős föntartására édesget, képezi a természet iránti érzéket, az akaratot és rendszeretetet.

Ezért szükséges, hogy a gyermekkel már korán megismertessük hazánk földjének szépségeit, áldott termékenységet, arany kalászt termő sík rónáit, visszhangzó sziklás bérceit, ásványvizekben, drága kincsekben gazdag változatosságát. Mert csakis az említett természetrajzi egyedek tanulása alapján vésődik hazánk képe jó mélyen a gyermek emlékezetébe, s pompájának főséges érzeménye csak így hatja át keblének mélyét s csak így érteti meg az idegenekkel, hogy miért is él-hal annyira hazájáért a magyar ember, s csak így fog a gyermek a tudás és értés büszkeségével Magyarország térképére tekinteni: *ez az én szép hazám.*

* * *

Ennyiben kívántam vázolni röviden a természetrajz paedagogiai jelentőségét, s kifejezést adni amaz irányelveknek, melyeknek céltudatos alkalmazásában, pontos teljesítésében, szigorú kivitelében látom én a természetrajz tanításának üdvös és hasznos voltát. Ennek a czélnek szolgálatában kívánom én csekély szellemi erőmet érvényesíteni, szerény munkásságomat hazám és egyházam javára fordítani. Hisz lehetett-e más gondolat agyamban, más érzélem szívemben, lelkemben, ha nem egyházamnak üdve, hiveinek szent ügye, mikor a szellemi élet birodalmának melegágyában, eszményi otthonában, magasztos

esarnokában elfoglalt, talán több dicsőséggel, nagyobb hírnévvel kecsegtető, egyetemi assistensi állásomtól megvállva, eljöttem *szeretett kartársak!* ide ti közétek, hogy itt veletek együtt keressenem az igazat, műveljem a szépet, s tanulni szeressem a jót, s egyesítsem magamban mindháromnak eszméjét, melyek elkerülhetetlen föltételei a valódi műveltségnek, az igazi eszményi jólétnek.

Eljöttem ide, hogy a gyermekek legnemesebb tehetségeit kedélyét és akaratát igyekezzem úgy fejleszteni, hogy azok tudjanak lelkesülni a szépért és jóért, hogy szemeiket a földi világnál magasabbra, fenségesebbre tudják emelni.

A szívképzést, az eszműveltséget, a fönséges, önzés nélküli gondolkodást tüzni ki életcézélul, ezek megszerzésére törekedni, az anyagot a szellemivel úgy egyeztetni, hogy egyik a másiknak emelő szárnyakul szolgáljon; úgy művelni az elmét, hogy megelégedjék a szív is; úgy tanítani és tanulni a tudományokat, hogy azok által az Isten tulajdonainak mélyebb ismereteihez juthassunk: ez az én programmom.

Egyenlő gondot fordítani a szívnek fejlesztésére szeretet által, az ész fejlesztésére az igaznak megismerése által, a testnek fejlesztésére a munka által, melyek mind az emberi természet nemesítését czélozzák: ez az én programmom.

A tiszta öntudatnak és benső meggyőződésnek megfelelő működése által nyílttá, őszintévé, igazságossá, függetlenné, önállóvá és lelkiismeretessé lenni: ez az én programmom.

Ez iskolának, mint a tiszta erkölcs, a hasznos ismeretek és a józan fölvilágosodás terjesztőjének és művelőjének munkás tagja lenni, a közjót czélzó és áldást hozó oktatásnak és nevelésnek a gyermekek lelkében minél mélyebb gyökeret verni, a gyermeki szívet minden jó, szép és nemes dologra fogékonnyá tenni, lelkem egész hevével arra törekedni, hogy az iskola által elhintett, a gyermek boldogítását, szerencsését magában foglaló magvak kikeljenek, virulásnak induljanak és illatos virágokká fejlődjenek: ez az én programmom.

Gyöngéden hatni a gyermeki szívre, fejleszteni annak erkölcsi érzését, nemesbiteni indulatait, fékezni szenvedélyeit, egyszóval erkölcsöket művelni, szívet szelidíteni és képezni: ez az én programmom.

Erősíteni az ifjuság hitét hazafias érzésben, lelket önteni a csüggedőkbe, erőt adni a bátortalanoknak, megtéríteni a tévelygőket, felkelteni a tudomány iránti édeklődést, meggyőzni a kétkedőket, felbátorítani a bizalmatlanokat, felrázni tétlenségéből a szunynyadó ifju tetterőt a szó hatalmával, az ész erejével, a melegen érző szív lelkesedésével: ez az én programmom.

Felszívni magamba az ifjuság akaratát, mint a nap a természet nedvpárazatát, megtisztítani, egységesíteni, odavinni az ifjuság lelkiismeretét a nemzet ítélőszéke elé, annak bátor

szóval, fiatalos tüzzel, férfiúi erélylyel kifejezést adni: ez az én programmom.

Dolgozni és küzdeni hiven, becsületesen és ernyedetlenül, s emelt fővel s hazaszeretettől dobogó szívvvel indulni a multak jelszavával a jövőndő küzdelmei elébe: „vállat a vállhoz!” ez az én programmom.

Szemem előtt vonul el ennek az iskolának története, eredete, mely századokra visszanyul, s mely hazaszeretetben, nyelvben, fajában való törhetetlen ragaszkodását megőrizte mindig; egy szikla volt a tengerben, a melyet hullámok csapkodtak körül, egy város a pusztában, mely körül állandóan porfelhők kavarogtak, de dacolt minden vésszszel, viharral, fön tudott állani önerejéből, s nem kimélt semmi áldozatot, hogy kulturális téren a haladás, a világosság fáklyáját lobogtassa, hogy ezáltal a magyar kulturának, a magyar tudományos műveltségnek terjesztője, e városnak dísze, a magyar nemzeti művelődésnek dícsősége, a Muzsáknak és Erényeknek otthona legyen.

Epíteni kell e ponton és nem rombolni, emelni és nem visszastüljeszteni városunknak e kulturális intézményét. Táplálni és erősíteni, nem elszívni kell e város életerejét, fejleszteni kell ezt az intézményt, kulturális központtá kell emelni. Ebben közremüködni, őrtnyot emelni e város területén ez intézet falai között a nemzeti szellem oltalmára: ez az én programmom.

Kötelesség-érzettel s munkaszeretettel léptem a ti sorotokba szeretett kartársak! hogy a kulturális téren megvívandó nagy munkából a ti szerető körötökben, lelkesítő és buzdító példátokon föllelkesülve a reám eső föladatokat ambitioval, szeretettel, lelkiismeretes pontossággal teljesítem; ezzel szemben töletek nem kérek és nem várok mást, mint tiszteletteljes collegiális érzelmeimnek őszinte viszonzását, teljes bizalmat és ama kartársi benső viszony föntartását, a mely az együttműködést kellemessé, könnyüvé és áldásossá teszi.

Hogy munkásságom idejéből mily hányadot juttat a jövő a természetrajzi tudományszak sikeres művelésére, nem tudhatom. De tudom azt az egyet, hogy működésem tere bármennyire is változzék az idők folyamán, törekvéseimben igaz lelkesedéssel párosultan mindig az vezet, hogy necsak a tanuló ifjuság tagjaiban, hanem a különböző társadalmi osztályokban is mind jobban meggyökeresdjék az a tudat, hogy egy a *scientia amabilis*, és ez az állat-, növény-, ásvány- és kőzet világról szóló tudomány!

A magyar társadalom mai közönyössége és erőtlensége, a reális czélok túlnyomóan előtérbe tolása ugyan nem sok reményvel kecsegtet, de azért én a magyar nemzeti állam kiépítésének, az egységes magyar társadalom kialakulásának eszmélyétől áthatva, haladok e czél felé; hisz a mi nekem féltendőm van, azelőtt bármi hatalomnak is elporlik ereje; lelkem független-

lenségét lánczai nem békózhatják, s öntudásom nyugalmit ágyui nem zavarhatják; más lánczok engem e földi világhoz nem csatolnak, csak hazám boldogsága, egyházam jóléte, s az emberiség szent ügye.

Es most befejezésül hozzátok szólok, *nemes ifjuság!* hazánk jövőjének reménységei, a kikben a multak megújulnak, a kikben mi, előbbi nemzedék, feltámadunk!

Ti egy boldog, békés és munkás kornak szülöttei vagytok. Apáink dicsősége, szenvedése, kitartása és győzedelme a multé, a történelemé; miénk a munkás jelen; tiétek a jövő, a honfentartás dicső hivatása.

Ti vagytok a haza legdúsabb termést ígérő virágai! érezétek át tehát az erkölcsi kötelességet, mely a mult tanulságából reátok háramlik, s legyetek a magyar hazának dicsőségei.

Kövessetek ideált! lelkesedjétek az igazért, a nemesért, a szépért, mert mindaz, mi az egyén erkölcsi lényének esalhatatlan fokmérője, de a mi egyszersmind a tiszta öröm, a boldogság egyetlen biztos és soha ki nem apadó forrása: az eszményiért való küzdés az, mely gondon, bűn, s megpróbáltatás nehéz óráin fölemel, mely irányt ad a léleknek, a tettnek, s tartalmassá teszi az életet. Célom el lesz érve, s boldognak mondom magamat, ha ez eszményi után való törekvést, a lelkesedést az eszmény világáért lelketekben fölesillanni, szemeitekből ragyogni látom. Órizzétek meg, ápoljátok, fejlesztétek azt! Fogjátok fel hivatástokat! hisz ti vagytok a nemzet éltető gyökerei, tőletek függ a nemzet belső élte, a jövőendő előkészítése, a társadalom üdve, boldogsága, az ezeréves haza örökélete!

De ne felejtsetek, hogy ha a tanulásra való erkölcsi kötelezettségnek eleget nem tesztek, ennek elhanyagolásával nemcsak magatoknak ártotok, s búsítjátok szüleiteket, hanem hazánk és nemzetünk ellen is megbocsáthatatlan bűnt követtek el, mert minden ország boldogulása első sorban a polgáraiban rendelkezésre álló szellemi erőtől és kötelességérzettől függ.

Órizzétek meg ifjú lelketeknek tisztaságát, mint a legnemesebb öröme forrását, műveljétek eszeteknek, értelmeteknek fényességét, s törekedjétek a foltot nem tűrő tiszta jellem elcsatolására, annak sziláditására, mert az igaz férfunak mindenkor ez képezi legnagyobb erényét.

Törekedjétek megismerni e hon természeti és szellemi kincseit, szeressétek e haza földjének népeit, küzdjétek ezeknek közös jólétéért, szent szabadságáért, éleszszétek lelketekben a kölesönös türelem, szeretet és összetartozandóság érzelmét, a rendületlen hazafiságot, a valódi humanismust és vallásosságot. Ám rajongjanak mások a világpolgárság hiú eszméjéért, haladjanak a hírnév csábító ország útján, ti, ifjú barátaim! kikre a nemzet reménylő szeme gyönyörrel tekint, e helyett igyekezzetek odahatni, hogy tehetségetekkel és kitartó munkátokkal a

magyar hazát nagygyá, gazdaggá, hatalmassá és boldoggá tegyék. Legyen jelszavatok, hogy: „a mit emberész és kéz kivívhat, ne várjuk mástól mint szerencse díjat“.

Dolgozzatok, munkálkodjatok! A pálya tárva, végén a dicsőség pálmája integet, s a küzdő felett zeng az égi szózat: ember, küzdj és bizva bizzál!

Utolsó szavam mélyen tisztelt közönség! szeretett kartársak! kedves ifjak! az, hogy boldog csak úgy lesz ez a szép haza, ha az egységes nemzeti eszme, az állam, a haza iránti érzelmek, a honfiai erények és kötelességek érzetének egysége, bár a költő szerint „sokféle daltól zeng liget, berek“, megvalósul.

Dolgozzunk, munkálkodjunk e téren! Ápoljuk és fejlesztük ezt az eszmét; csiráztassuk agyunkban ezt a gondolatot; rügyeztessük az eszmét, s érleljük cselekvéssé lelkünknek, szívünknek ezt a vágyát! Lebegjen előttünk a magyar közművelődés új életre keltésének, jövőjének teremtő gondolata, hogy a multak emlékein, keservein és dicsőségén elmerengve, a jelen nagy munkájára megacézolhassuk karjainkat. Melegséggel, közvetetlenséggel, szeretettel haladjunk a magyar közművelődés útján, mert a polgáriassultság mai világában csak így tarthatjuk fenn nemzeti létünket. Ragaszkodjunk a fajszeretet egész szívésségével nagy nemzeti traditioinkhoz, és e traditók jogaihoz és kötelességeihez, mert a nemzet teremtő erejének áldásos méhéből csak így jön világra, s így születik meg a modern, életerős, rendithetetlen és megronthatatlan magyar állam, s csak így lehet boldog álmaink álma, minden eszményünk eszménye, az egykori független, rettegett magyar haza, s örökéletű a magyar nemzet.

DR. SZOLGA FERENCZ.

Örökélet hite a Jézus által.*

(Husvéti egyházi beszéd.)

Ján. ^{5.} 24. Bizony, bizony mondom nektek: a ki az én beszédemet hallgatja és hiszen annak, a ki engemet elhoesátott, örök élete legyen.

Néhány nap csak és mennyi változás, mily mérhetetlen fontosságú fordulat állhat elő egyesek életében, népek történetében, világ folyásában!!...

Csak néhány napja mult, hogy fordulóját ünnepeltük meg annak az eseménynek, midőn a világ üdvözítője diadalmas bevonulását tartotta Jeruzsálembe; virág és pálma szőnyegen, diadalmi üdvkiáltások között haladva a szent város felé.

Még rövidebb időköz választ el az ezt követő szomorú esemény gyászünnepétől, az erőszak, az ármány véres diadalnapijától, a melyen annak, a ki csak az imént virágokkal szegélyezett uton haladt, üdv kiáltásokat hallott, most töviséken kell lépnie, szívében a legfájóbb érzések szűrő tövisével a Golgotha felé.

Es ma?! . . . ma ker. afiai, ma már ismét diadalünnepnek szentelhetjük emlékezésünket; diadalünnepnek, midőn angyalt látunk az üres koporsónál, égi örömet hirdetve e szavakban: „Miért kerestek a holtak között az élőt?; nincsen itt az úr, „föltámadott.“

Es nem hasonló meglepő változásokat, nem várt fordulatokat tapasztalhatunk ma is?!.

Tegnap még talán diadalt szemlélhettünk, diadalát olvashattuk le a duzzadó életerőnek, a pezsgő élet- és munkakedvnek embertársunk arczából, szemeiből, egész lényéből, s ma mit látunk?... egy összeomlott életet, az élethajó roncsait, egy nyitott sirt.

Tegnap még talán az egyesítő összeforrasztó szeretetnek diadalát szemlélhettük s azok, a kiket e szent érzés fűzött egybe: — a szülő és gyermeke, a hitves, a barát — örömiük édes mámorában úgy érezték, hogy nincs hatalom, mely őket egymástól elválaszthatná és ma?... egy hideg fuvallat — a

* A dr. Bedő Albert-féle pályázaton pályadíjat nyert.